

PROCJENA IDENTITETA DJECE I OMLADINE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU U TOKU INSTITUCIONALNOG TRETMANA

Josipa Bašić
Marija Lebedina-Manzoni
Anny Brusić

Originalni znanstveni članak

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376.58
Primljeno: 30.09.1992.

Sažetak

Ovo istraživanje učinjeno je s ciljem utvrđivanja faktorske strukture identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju od strane odgajatelja, kao stručnjaka u neposrednom institucionalnom tretmanu.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 98 djece i maloljetnika s poremećajima u ponašanju, u 6 ustanova na području Republike Hrvatske. Primijenjen je upitnik u formi semantičkog diferencijala pod nazivom "Procjena identiteta", koji se sastoji od 20 bipolarnih pridjeva izabranih na osnovi četiri osnovne psihološke potrebe: potrebe za pripadanjem, moći, slobodom i zabavom. Teorijsku osnovu za formiranje instrumenta, te procjenjivanje identiteta čini teorija kontrole i realitetna terapija W. Glassera.

Rezultati pokazuju da je struktura prostora odgajateljeve procjene identiteta u institucionalnom tretmanu definirana s 4 orthoblique faktora. Prvi orthoblique faktor definiran je pretežno potrebom za pripadanjem, drugi potrebom za moći, treći potrebom za slobodom i četvrti potrebom za zabavom.

Čini se da se veća uspješnost identiteta procjenjuje u odnosu na pripadanje i slobodu, a manja na moć i zabavu. Ovi nalazi daju ozbiljne smjernice za adekvatni tretman maloljetnika s poremećajima u ponašanju u institucionalnom tretmanu.

1. PROBLEM

Stručni rad usmjeren na maloljetnike (i ne samo maloljetnike) s poremećajima u ponašanju u svojoj osnovi počiva na procjenjivanju identiteta svakog maloljetnika ponaoseb i na odabiru adekvatnih metoda i tehnika rada s tom populacijom maloljetnika. Pri tome je, s jedne strane, važno kako maloljetnici percipiraju sebe, te kako ih percipiraju "važne" odrasle osobe (odgajatelji, roditelji, nastavnici i dr.).

1.1. O identitetu

Identitet se može definirati kao doživljaj stalnosti bitnih karakteristika vlastite ličnosti zasnovan na kontinuitetu ciljeva, namjera i sjećanja vlastitog ponašanja i odnosa drugih ljudi prema nama (Hrnjica, 1989). Identitet je ono na osnovu čega osoba osjeća da je jedan te isti, na ovom mjestu, u ovom trenutku kao na onom mjestu u ono vrijeme, prošlom ili

budućem, ono po čemu se može identificirati (Laing, 1989). Jaspers i dr. (prema Hrnjica, 1989) određuju identitet prema: osjećaju djelatnosti, svijesti o aktivnosti, svijesti o jednostrukosti, svijesti o samosvojnosti: ja sam oduvijek onaj isti: svijesti o samom sebi, nasuprot drugima i okolini.

Reber (1986) identitet definira kao suštinu osobe, neprekidno sebstvo, unutarjni subjektivni koncept samog sebe kao jedne individualnosti.

Prema tome, može se smatrati da je identitet sve ono što osoba stvarno jest, bilo da je toga svjesna ili ne. Svjestan dio identiteta moguće je označiti kao subjektivno doživljen entitet, ukupnu svijest o sebi, proces koji omogućava integraciju opažanja, osjećanja i misli o vlastitoj ličnosti (Hrnjica, 1989). Nesvjesno je ono što ne govorimo ni sebi samima, ni jedni drugima (Laing, 1989).

U procesu formiranja identiteta, koji se prema Eriksonu (1976) odvija u 8 etapa, čini se da

glavnu ulogu igraju dva faktora. To su: utjecaj značajnih odraslih (roditelja, odgajatelja, nastavnika i dr.), te povratna sprega koja se formira u procesu djetetove aktivnosti na istraživanju sredine u kojoj raste i razvija se (Mandić i dr., 1984). Zato slika o vlastitom identitetu, koju može imati maloljetnik, jest slika u kojoj on vrednuje sebe, imajući u vidu ono što on sam misli o sebi i ono što on misli kako ga procjenjuju drugi.

Prema Krechu, Crutchfieldu i Ballacheyu (1972), Ja je proizvod društvene interakcije koja se očituje kroz pripadnost grupi i razini vlastitih ostvarenja (dosizanjem svojih vlastitih ciljeva i/ili prihvaćenih od referentnih grupa). Kako se Ja očituje kroz ponašanje, Ja je moguće odrediti kao psihički sistem koji uzdržava i regulira posrednu, odnosno (svjesnu) aktivnost i samoaktivnost ljudskog bića (Musek, 1982).

U formiranju pozitivnog ili negativnog identiteta - pozitivne ili negativne slike o sebi, Jersild i dr. (prema Mandić i dr. 1984) navode: fizički izgled, intelektualne kvalitete, specijalnu nadarenost, izražene interese i razne sposobnosti, uspjeh ili neuspjeh u školi, pozitivne ili negativne stavove prema školi i učenju, izražene ili neizražene za sredinu prihvatljive osobine temperamenta i crte karaktera, sposobnost ili nesposobnost za socijalnu komunikaciju i izražene ili neizražene stavove u međuljudskim odnosima i ponašanja ličnosti u porodici i školi. Nabrojani faktori, nažalost, djeluju i na "važne" odrasle, jer preko njih često procjenjuju identitet maloljetnika.

U teoriji kontrole i realitetnoj terapiji W. Glasser (1986) objašnjava, između ostalog, razvoj uspješnog i neuspješnog identiteta ljudi. Uspješan identitet određuje efikasnim nadziranjem svog vlastitog života, drugim riječima, uspostavom balansa u uspješnom zadovol-

javanju osnovnih psihičkih potreba (za pripadanjem, vrijednošću - moći, slobodom izbora mogućeg i zabavom¹).

Između snažnih osoba čiji je identitet veoma uspješan i koji su sretni, ima i onih osoba koje su djelomično jake, skoro dovoljno jake, ali i onih koji su slabi ili čak bijedno slabi. Dakle, onih koji se nalaze na kontinuumu od odgovornog načina življenja pa do onih koji nisu dovoljno jaki ili nisu uopće jaki da odgovorno upravljaju svakim dijelom kompleksnog života. Neuspješan identitet nastaje ili se formira kroz tri stupnja:

1. odustajanje – odustajajuća ponašanja - osoba odabire ponašanje koja znače odustajanje jer nema snage nastaviti pokušavati
2. nepriznavanje neuspjeha
  - "to act out" ispoljavano kroz ponašanje - zlovolja, delinkvencija, zločin, sociopatsko i psihopatsko ponašanje
  - upletenost u vlastite emocije-deprimiran, plašljiv, fobičan, napet, tejskoban, tužan, gundalo, ljutit, sumnjičav,
  - "luda ponašanja" - psihotičan, paranoidan, opsjednut
  - psihosomatika -glavobolja, visoki tlak, oboljenja srca, čirevi na želucu, dva-naestercu i sl.
3. negativna ovisnost
  - nalaženje zadovoljstva u neuspjehu – droga, hrana, kockanje i dr.

¹ Potreba za pripadanjem i ljubavlju može se definirati kao postizanje i zadržavanje vjerovanja da drugi, do kojih nam je stalo, brinu o nama dovoljno tako da će nam dati i primiti od nas ljubav, brigu i prijateljstvo koje želimo.

Potreba za moći definira se kao postizanje i zadržavanje vjerovanja da smo u nekom trenutku priznati od drugih ljudi, kao netko tko ima reći ili učiniti nešto, za što oni vjeruju, a mi se slažemo - da je važno.

Potreba za slobodom definira se kao postizanje i zadržavanje vjerovanja da možemo raditi i misliti bez da nas drugi ograničavaju, tako dugo dok značajno ne interferiramo s njihovim nastojanjem da imaju istu slobodu koju mi želimo.

Potreba za zabavom definira se kao postizanje i zadržavanje vjerovanja da se za zabavu moramo upustiti u neko ponašanje koje kao glavni cilj ima uživanje, u kojem su smijeh i dobro raspoloženje prisutni kod svih koji su uključeni.

Dok je za osobu sa uspješnim identitetom karakteristično uspješno nadziranje vlastitog života kroz fleksibilna i efikasna ponašanja u zadovoljavanju psihičkih potreba, neuspješni identitet (ili njegove stupnjeve) karakterizira neodgovornost, slabost, ovisnost, slabo samopouzdanje, odnosno neefikasna kontrola vlastitog života nastala izborom rigidnih i opisanih neefikasnih ponašanja (Glasser, 1985). Ponašanja koja izabire osoba s uspješnim identitetom jesu ponašanja koja djeluju na duge staze, a osoba s neuspješnim identitetom izabire ponašanja koja imaju vrijednost samo na kratke staze (to je i u slučaju odustajanja i u slučaju izabranih simptoma i u slučaju negativne ovisnosti). Prema Glasseru (1975), osobe u svom neuspješnom pokušaju da zadovolje svoje potrebe, bez obzira kakvo ponašanje izabrali, imaju zajedničku karakteristiku - negiraju realnost svijeta koji ih okružuje. Jedni krše zakon, drugi se boje zatvorenih prostora, a treći pretjerano konzumiraju alkohol. Terapija će uspjeti, smatra Glasser (1975), kada se oni osposobe da odustanu od negiranja svijeta i priznaju da realnost, ne samo da postoji, nego da u njezinom okrilju trebaju zadovoljiti svoje osnovne psihičke potrebe.

1.2. O procjenjivanju identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju

Naš svakodnevni život obilježen je individualnim prosudbama o stavovima, ljudima, situacijama, koje pomažu da stvorimo sliku o sebi, ali i drugim osobama koje nas okružuju. Pri opažanju i procjenjivanju ponašanja drugih ili njihovog identiteta postoje neke zakonitosti. Najčešće je prvi korak formiranje utiska o toj osobi ili osobama (Krech, Crutchfield, Ballachey, 1972). Taj utisak (često halo-efekt) služi kao osnova za zaključivanje o njegovim sposobnostima, potrebama, osjećanjima, emocijama, ciljevima, stavovima, osobinama ličnosti i sl. Često na osnovi tih procjena izabiremo i postupke prema njima. Kada je riječ o djeci i omladini s poremećajima u ponašanju, upravo taj prvi utisak koji promatrač može formirati, često dovodi do potcjenjivanja svega što dolazi od njih - po principu crno-bijelo, s tim

da je procjena tog djeteta češće crna (Dobrenić, Poldrugač, 1974). Ako se tome pridoda osobna jednadžba procjenjivača, kao opća tendencija potcjenjivanja ili precjenjivanja karakteristika predmeta procjene, onda je pitanje procjenjivanja djece i omladine s poremećajima u ponašanju vjerojatno podložna mnogim pogreškama kao uostalom i procjenjivanje općenito (Berger, 1978).

Slijedeći korak u procjenjivanju koji počinje utiskom o osobama, vezan je za stereotipije. Iz osnove postojanja stereotipija vrlo je vjerojatna tendencija da se pojedinoj osobi pridaju osobine koje karakteriziraju grupu kojoj ta osoba pripada. Tako opće karakteristike djece i omladine s poremećajima u ponašanju, znanje o tim karakteristikama može dovesti procjenjivača u situaciju da se nedovoljno precizno usredsredi i svoje procjene usmjeri isključivo na određenu osobu i njeno funkcioniranje, procjeni njen identitet, bez obzira kojoj grupi pripadao.

Prava je sreća što se utisci o nekoj osobi mijenjaju proporcionalno povećavaju saznanja o njoj. Ipak neke studije (Krech, Crutchfield, Ballachey, 1972) pokazale su da se dugim poznavanjem javljaju sistematske greške koje dovode do smanjenja točnosti procjenjivanja, jer se javlja težnja za popustljivošću i pristranošću. Dosadašnja saznanja o procjenjivanju ponašanja djece u institucijama kao što su predškolske ustanove, upućuju na zaključak da odgajatelji jesu "bolji" procjenivači ponašanja djece od samih roditelja (Bregović, 1982). To na neki način potvrđuje i Krech, Crutchfield i Ballachey (1972, str.56) kad kaže da "u svakodnevnom poslovanju s ljudima većina ljudi najčešće dolazi do prilično točnih sudova o drugima". Na točnost međusobne percepcije, prema istim autorima, utječe šest faktora: priroda događanja interpersonalnog ponašanja, sposobnost procjenjivanja, karakteristike opažene osobe, količina obavještenja koja su dostupna procjenjivaču, redoslijed obavještenja i priroda svojstava koja se ocjenjuju. Slično vidi Rot (1976) navodeći da pri procjenjivanju, osim količine podataka kojima raspoložemo pri procjeni, naše motivacije, kulture kojoj pripadamo, stereotipa koje smo

stvorili, utječu još i osobine osoba koje procjenjujemo² i karakteristike onog koji procjenjuje.³

Pri utvrđivanju što utječe na procjene karakteristika ličnosti osuđenih osoba, Kovačević (1978), nalazi da ta procjena u značajnoj mjeri ovisi o ustanovi u kojoj osuđena osoba boravi. To autor tumači refereničnim okvirom osobe koja procjenjuje, postojanjem stereotipa u vezi s procjenom osoba koje vrše krivična djela kao i praktičnim iskustvom procjenjivača.

Kada je predmet procjene identitet maloljetnika s poremećajima u ponašanju, može s postaviti nekoliko pitanja. S obzirom na teorijski pristup procjeni identiteta u ovom radu, jedno od pitanja može biti: kako prepoznati pojedinačnu psihološku potrebu odnosno, svaki od pojmova koji predstavlja kontinuum od negativnog do pozitivnog pola? Kako prepoznati uspješno, manje uspješno do neuspješno zadovoljavanje potreba koje je moguće identificirati preko predviđenih pridjeva⁴? Ili kako se "izvući" iz problema perceptivnog sistema promatranja maloljetnika kao osobe sa opće negativnim osobinama, a ne osobe sa samo nekim odstupanjima na planu ponašanja? Kako mi, u stvari, percipiramo svijet oko sebe? Glasser (1986) je utvrdio tri razine percepcije: osjetilni sistem, filter znanja i filter vrijednosti. Prema Gossenovoj (1990), postoji ono što čujemo, ono što razumijemo, vrijednost koju tome dajemo: postoji ono što smo vidjeli, ono što smo razumjeli i vrijednost koju smo tome dali: postoji ono što smo okusili, ono što smo prepoznali i vrijednost koju smo tome dali. To znači da najprije iz vanjskog svijeta uzmemo ono što smo u stanju spoznati pomoću naših osjetila, međutim, ono što osjetimo prolazi kroz cijeli sistem i uspoređuje se s onim što želimo. Ako to nema veze s onim što želimo, to jednos-

tavno prestane postojati - odnosno, nismo svjesni ili smo jedva svjesni postojanja toga što smo osjetili. Slijedeća stepenica, pod uvjetom da nam to što smo osjetili nešto znači, prolazi kroz filter potpunog znanja. U tom filteru osjet se pretvara u zamjedbu (svemu što znamo pridodavamo i to) koja opet može biti rangirana - znamo to i to nas zanima, ne znamo što je to ali nas zanima, znamo ili ne znamo što je to ali nas ne zanima. Filter vrijednosti kao treća razina perceptivnog sistema pretpostavlja davanje pozitivne mentalne ili negativne mentalne vrijednosti onome što smo zamijetili, odnosno onoga što se slaže s onim što mi želimo ili ne želimo. Uzmemo li za primjer dijete ili maloljetnika s poremećajima u ponašanju i odgajatelja koji promatra neka njegova ponašanja, vjerojatno je za pretpostaviti da će odgajatelj zamijetiti to dijete kao negativno, jer je to suprotno slici "dobrog djeteta" kojeg odgajatelj ima u svom unutrašnjem svijetu⁵. Da li to znači da u ovisnosti o unutrašnjem svijetu odgajatelja ovisi percepcija identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju?

Vrlo vjerojatno - da, jer, u stvari, prema ovoj teoriji, naš unutrašnji svijet je naša interpretacija stvarnog svijeta. Premda je naša težnja da govorimo o stvarnom svijetu, mi zapravo govorimo o unutrašnjem svijetu i svaka procjena vanjskog svijeta je podložna greškama percipiranja u odnosu na realnu egzistenciju (stvarni svijet). S obzirom da su naši unutrašnji svijetovi donekle različiti, stoji zaključak da procjena iste osobe kod različitih procjenjivača izazove različite procjene (Krech, Crutchfield, Ballachey, 1972). Laing (1989) u tom smislu navodi da jedna osoba ispitujući doživljaj drugog neposredno je svjesna jedino vlastitog doživljaja drugog.

² U to se ubrajaju: otvorenost u ispunjavanju karakteristika individue, sličnost procjenjivanog i procjenjivača, izraženost osobine koja je predmet procjene.

³ U to se ubrajaju: iskustvo procjenjivača, njegova samokritičnost, zainteresiranost, oprez u donošenju sudova.

⁴ vidi poglavlje "Mjerni instrument"

⁵ Unutrašnji svijet prema Glasseru (1986) je moguće definirati kao slike svih ljudi, situacija i stvari koje su djelotvorno zadovoljile jednu ili više naših osnovnih potreba, te za koje vjerujemo da mogu to i u budućnosti.

2. Cilj i hipoteza istraživanja

Nesumljivo je da naša procjena zbivanja i osoba iz objektivne okoline, velikim dijelom određuje naš odnos, ponašanje prema datom pojedincu. Različiti faktori utjecat će na našu precepciju druge osobe, a sama precepcija određivat će i bihevioralnu komponentu u odnosima među ljudima.

Specifičnost odnosa odgajatelj - odgajnik, njihova međusobnost, perspektive za uspješno djelovanje, te izbor raznih metoda i primijenjenih sredstava u tretmanu, svakako će se temeljiti na procjenama identiteta odgajnika od strane odgajatelja. Samim tim određuje se i tok tretmana, a o izboru prave metode i sredstva ovisit će i uspješnost primijenjenog.

Zato je primarni cilj našeg rada bio ispitati kako odgajatelji kao stručnjaci u neposrednom radu s odgajanicima, ocjenjuju identitet maloljetnika, te koliko je navedena teorija kontrole pogodna za procjenu identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju u zavodskom tretmanu.

U skladu s postavljenim ciljem, a uzimajući u obzir predviđenu metodu obrade podataka, moguće je postaviti pretpostavku prema kojoj očekujemo da se faktorska struktura procjene identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju, smještenih u odgojne domove, podudara s teorijskim modelom - teorije potreba (Glasser, 1985a) kao i strukturom uspješnog, djelomično uspješnog ili neuspješnog identiteta (Glasser, 1985) maloljetnika prema procjeni njihovih grupnih odgajatelja u domskom tretmanu.

3. METODE RADA

3.1. Uzorak ispitivanja

Uzorak ispitanika uključuje 3 suburorka. To su: subuzorak odgajnika koji se nalaze u odgojnim ustanovama Republike Hrvatske, koji su bili procjenjivani: zatim subuzorak procjenjivača koji su vršili procjenu i konačno: subuzorak

ustanova u kojima se procjena i samoprocjena provodila.

Subuzorak odgajnika sačinjava 98 djece i maloljetnika, od toga 70-oro muškog i 28-oro ženskog spola, tj. 70,7% i 28,3%. Oni su u dobi od 10 do 21 godine, a najviše (29,3%) ih je zastupljeno sa 17 godina. Njihov boravak u odgojnoj ustanovi je u rasponu od 3 do 72 mjeseca, a prosječni boravak je 20,7 mjeseci. Subuzorak procjenjivača sačinjava 29 odgajatelja: od toga 19 muškaraca i 10 žena, u dobi od 28 do 48 godina, a prosječna dob je 37,9 godina. Njihov radni staž je od 3 do 28 godina, prosječan staž je 13,4 godine. Procjenjivači su bili socijalni pedagozi, defektolozi, psiholog i nastavnici, pa je bilo 12 socijalnih pedagoga (41,3%), 11 defektologa (37,9%), 1 psiholog (3,4%) i 5 nastavnika (17,2%).

Ustanove koje su bile uključene u ovo ispitivanje jesu Centar za odgoj u Rijeci, Dom za odgoj Bedekovčina i Pahinsko, Centar za odgoj Zagreb, Centar za odgoj Pula, te Centar za odgoj Mali Lošinj. Najviše procijenjenih odgajnika (30,3%) bilo je iz Centra za odgoj u Zagrebu, 23,2% ih je bilo iz Doma za odgoj Bedekovčina, 16,2% iz Centra za odgoj u Rijeci i po 12% iz Doma za odgoj Pahinsko, te Centra za odgoj u Malom Lošinj.

3.2. Mjerni instrument

U osnovi ovog istraživanja, kao što je već navedeno, nalazi se procjena identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju od strane njihovih odgajatelja u domskom tretmanu.

U tu svrhu konstruiran je instrument u tehnici semantičkog diferencijala, nazvan PROCJENA IDENTITETA. Kako se pouzdanost i valjanost semantičkog diferencijala, kao testa stava, procjenjuje kao zadovoljavajuća (Krech, Chritchfield, Ballachey, 1972) izabralo se upravo takvu vrstu mjernog instrumenta. U njegovoj osnovi nalaze se pridjevi koje je, u slučaju ovog rada, moguće promatrati i kroz teoretski model koji za osnovu ima teoriju kontrole W.Glassera (1985a) i T.W. Powersa (1973). Odlučilo se, u procjenjivanju identiteta

maloljetnika, procjenjivati suštinu identiteta po manje efikasnom, efikasnom ili neefikasnom načinu zadovoljavanja osnovnih psihičkih potreba - pripadanje, moć, sloboda, zabava, za koje se vjeruje da su osnovni pokretači ljudskog ponašanja. Mjerni instrument definiran je kroz dvadeset bipolarnih pridjeva za koje se pretpostavilo da pokrivaju navedene psihičke potrebe. Za svaku potrebu određeno je po 5 bipolarnih pridjeva, tako da prvih 5 pokriva područje pripadanja, slijedi područje moći, zatim slobode i na kraju je 5 pridjeva za pokrivanje područja zabave. Instrument PROCJENA IDENTITETA nastao je na osnovi izbora većeg broja pridjeva za sve, odnosno, svaku pojedinačnu psihičku potrebu⁶

Procjenjivanje pomoću navedenog instrumenta vršili su odgajatelji (po zvanju socijalni pedagozi, defektolozi, psiholozi, nastavnici) i to za 3-5 odgajanika izabranih slučajnim izborom. Jedini kriterij da odgajnik uđe u uzorak bio je da u domu boravi najmanje 3 mjeseca. Odgajatelji su davali kvantitativne procjene identiteta maloljetnika u odnosu na prisutnu listu od 20 bipolarnih pridjeva.

prema rezultatima RTT-testa (Momirović, A.) ovaj mjerni instrument ima visoke koeficijente pouzdanosti, reprezentativnosti i homogenosti.

3.3. Metode obrade podataka

Podaci su obrađeni osnovnim programom za faktorsku analizu pod komponentnim modelom (PCOMPA). Kriterij za ekstrakciju faktora je PB. Dobiveni sustav transformiran je u ortogonalni varimax i kosu parsimoničnu poziciju.

4. REZULATI I DISKUSIJA

Komponentnom analizom ekstrahirana su, na temelju zadanog kriterija, 4 značajna faktora u prostoru skala procjene.

Kao što je evidentno iz tabele 1, prvi značajni faktor objašnjava 40% varijance, a ostala 3

značajna faktora objašnjavaju bitno manji postotak varijance. Ovakvi nalazi u skladu su s pretpostavkom da upravo prvi faktor reprezentira i iscrpljuje najveći dio dobijenih rezultata, pa govorimo o najboljem reprezentantu predmeta mjerenja.

Kumulativna vrijednost od 66% zajedničke varijance koju objašnjavaju 4 dobijena faktora, govori o zadovoljavajuće visokoj vrijednosti u odnosu na očekivane rezultate.

Tabela 1 - Matrica karakterističnih korjenova

Varijable procjene		Učešće	Kumulacija
-1	7.92	0.39	0.39
-2	2.56	0.13	0.52
-3	1.55	0.07	0.60
-4	1.18	0.06	0.66

Tabela 2 - Matrica skopa orthoblique faktora varijabli procjene identiteta

Varijable procjene	F1	F2	F3	F4
1	.28	-.52	.24	-.34
2	.35	-.28	-.18	-.39
3	.65	-.19	.03	.10
4.	-.24	.01	.80	-.08
5.	.76	.05	.08	.01
6.	-.15	-.77	-.06	-.15
7.	-.57	-.48	-.35	-.39
8.	.31	-.17	.73	.32
9.	.13	-.93	-.12	.14
10.	.30	-.54	.04	-.02
11.	-.12	-.23	.89	.24
12.	.11	.14	.78	-.12
13.	-.12	-.52	.53	.13
14.	-.12	.00	-.05	-.90
15.	.85	.00	.04	.04
16.	.25	.45	.49	-.51
17.	-.24	-.00	.08	-.95
18.	.42	.31	.56	-.18
19.	.43	-.09	-.10	-.50
20.	.79	.06	-.04	-.15

⁶ Autori instrumenta: Žižak, A., Rašić, J., Koller-Trbović, N., Lebedina-Manzoni, M..

Tabela 3 - Matrica struktura orthoblique faktora varijabli procjene identiteta

Varijable procjene	F1	F2	F3	F4
1.	.62	-.68	.29	-.63
2.	.63	-.52	.27	-.63
3.	.68	-.63	.29	-.39
4.	.06	-.34	.76	-.33
5.	.79	-.40	.34	-.49
6.	.28	.81	.49	-.47
7.	-.03	-.62	.61	-.47
8.	.42	-.52	.75	-.31
9.	.39	-.86	.33	-.33
10.	.54	-.69	.42	-.48
11.	.12	-.52	.85	-.25
12.	.37	-.36	.80	-.50
13.	.16	-.63	.59	-.26
14.	.38	-.36	.36	-.80
15.	.84	-.35	.30	-.48
16.	.52	-.16	.59	-.68
17.	.34	-.40	.48	-.85
18.	.57	-.24	.63	-.55
19.	.73	-.46	.33	-.75
20.	.84	-.31	.26	-.56

Prema najvišim značajnim korelacijama varijabli koje definiraju prvi orthoblique faktor procjene identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju, prevladavaju pridjevi koji pripadaju području potrebe za pripadanjem, ljubavlju, prijateljstvom, dobrim odnosima i sl. Slijede potrebe za slobodom, moći i zabavom. S obzirom na pozitivan smjer i sadržaj promatranih pridjeva, ovaj orthoblique faktor može se označiti kao uspješan identitet. Njegova suština sadržana je u značenju pridjeva kao što su: dobronamjeran, blizak, daje, voljen, topao, prijatan, povjerljiv, cijenjen, zabavan, ali uz sve to i nesiguran.

S aspekta teorije od koje polazimo u ovom radu, tako procijenjen uspješan identitet ipak je samo djelomično uspješan. Naime, samo uspješno zadovoljavanje potrebe za pripadanjem (uz slabo ili nikakvo zadovoljavanje drugih psihičkih potreba) ne omogućava potpunu integraciju u socijalnu sredinu, jer se kroz druge potrebe osoba također značajno dokazuje i procjenjuje. Gledano taksonomski, skupina maloljetnika koja bi bila opisana ovim fak-

torom, bila bi skupina maloljetnika koja, iako nema većih emocionalnih problema u odnosu sa svojim vršnjacima ili s "važnim" odraslim osobama, jer su ostvarili adekvatan odnos i u stanju su ga zadržati, ima problema u onim aspektima života koje traže veću kompeticiju, dokazivanje, aktiviranja, odgovornost i dr.

Drugi orthoblique faktor, definiran kroz prostor sklopa i strukture, određen je prostorom potrebe za moći, a rijetko pripadanjem i slobodom. S obzirom na značenje pridjeva (smjer projekcija), proizlazi da je potreba za moći krajnje nezadovoljena. Prevladavaju pridjevi kao što su: neodgovoran, neuspješan, necijenjen, povodljiv, nepovjerljiv, nevoljen. Iz tog razloga, ovaj faktor je moguće imenovati kao neuspješan identitet, određen u socijalnom kontekstu nepriznatošću i neuspješnošću. Upravo nepriznatost i neuspješnost jesu često spominjane karakteristike djece i omladine s poremećajima u ponašanju na fenomenološkoj razini, ali bi se moglo tvrditi kako se radi i o etiološkoj razini. Naime, nezadovoljena potreba za moći, cijenjenjem, respektiranjem od drugih, vrijednošću u očima drugih, uspješnošću u očima drugih, može biti u osnovi ponašanja koja maloljetnici biraju da dođu do više moći i vrijednosti. Osim toga, povremena ili stalna deprivacija i nemogućnost vlastitog dokazivanja u socijalnom okruženju, može rezultirati i takvim oblicima ponašanja koja svrstavamo među preddeliktivna ili deliktivna ponašanja. Percepcija takvog identiteta od strane odgovajatelja je prva stepenica u prepoznavanju nezadovoljenih potreba maloljetnika i na toj osnovi traženja adekvatnih metoda, kako bi, kao u ovom slučaju, vodili maloljetnika ka izboru takvog ponašanja, pravljenju takvih planova, koji će omogućiti život sa više moći, više pouzdanosti u sebe, cijenjenje svojih sposobnosti, uspješnosti, ali na socijalno i osobno prihvatljiviji način.

U slučaju trećeg orthoblique faktora, premda je postotak zajedničke varijance prilično mali, radi se o procjeni uspješnog identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju. Većina pridjeva, čije projekcije su značajno vezane upravo za ovaj faktor, predstavljaju kombinaciju pridjeva koji pokrivaju potrebu za

slobodom i moći. Kvalitetu tom uspješnom identitetu maloljetnika daje odlučnost, neovisnost, sloboda i aktivnost. Sve su to karakteristike koje ukazuju na osobu sa puno samopouzdanja. Za dublje tumačenje ovog faktora, premda smo rekli da se radi o uspješnom identitetu, trebao bi nam uvid u to u kom pravcu maloljetnici koriste te svoje "prednosti". U svakom slučaju, zadatak odgajatelja je kanalizirati "energiju" koja je sadržana upravo u ovako procijenjenom identitetu maloljetnika s poremećajima u ponašanju. U tom smislu se i imenuje ovaj faktor kao uspješan identitet sagrađen na odlučnosti, slobodi i samopouzdanju.

Na osnovu najviših projekcija varijabli - pridjeva koji definiraju četvrti orthoblique faktor je nazvan neuspješnim identitetom u odnosu na individualno funkcioniranje maloljetnika. Naime, osnovni pridjevi koji doprinose strukturi ovog orthoblique faktora, kao što su napet, neprilagodljiv, tužan, neprijatan, nevoljan, određuju maloljetnika koji sam sa sobom i svojim identitetom ima problema. Ti problemi su više individualne nego socijalne razine, a vezani su za proživljavanje i doživljavanje sebe i svojih emocija (tužan, nevoljan, napet, hladan). Prema području koje pokrivaju varijable - pridjevi u konceptu psihičkih potreba, u ovom faktoru se najčešće pojavljuje potreba za zabavom, u ovom slučaju nezadovoljena. Ukoliko je potreba za zabavom nezadovoljena, prema ovim nalazima, može se vidjeti da je u osnovi osoba s nekim emocionalnim problemima koja se ne može prilagoditi ni sama sebi ni drugima s kojima bi se mogla zabaviti u onoj mjeri koliko je to za psihičku ravnotežu prema Glasserovoj (1985a) teoriji potrebno.

Profil procjene identiteta

Skala procjene identiteta je grafička skala koja se sastoji od horizontalnog pravca sa 7 stupnjeva. Skala sadrži 20 varijabli na kojima je odgajatelj trebao procijeniti i odrediti stupanj koji bi najbolje odgovarao za određenog ispitanika. Na većini varijabli zastupljene su srednje vrijednosti, koje se kreću od 3,7 stupnjeva do 4,2 stupnja: odnosno, 55%

varijabli imaju srednju vrijednost. Od toga nešto veće odstupanje postoji u varijabli siguran - nesiguran, a u negativnom smislu, srednja postignuta vrijednost je 3,38. Slično tome, s nešto manje izraženim odstupanjem, desilo se i u varijabli nepovodljiv - povodljiv (3,571).

Procjenjivači su pozitivnije procijenili ispitanike na varijablama prilagodljiv, dobronamjeran, veseo, zabavan, prijatan i topao. Na tim varijablama postignuti su rezultati veći od 4,3 stupnja.

6. ZAKLJUČAK

Struktura prostora odgajateljeve procjene identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju u zavodskom tretmanu, definirana s četiri orthoblique faktora od kojih su dva po dva procijenjena kao uspješna, a dva kao neuspješna. Dublja analiza osnove svakog od navedenih orthoblique faktora, bez obzira na procijenenu uspješnost ili neuspješnost identiteta maloljetnika, dozvoljava zaključak kako se us vakom procijenjenom identitetu (faktoru) u osnovi nalazi jedna od psihičkih potreba, što potvrđuje u radu postavljene pretpostavke, kao i mišljenja da je teorija kontrole pogodna kao ishodište za procjenu identiteta maloljetnika s poremećajima u ponašanju.

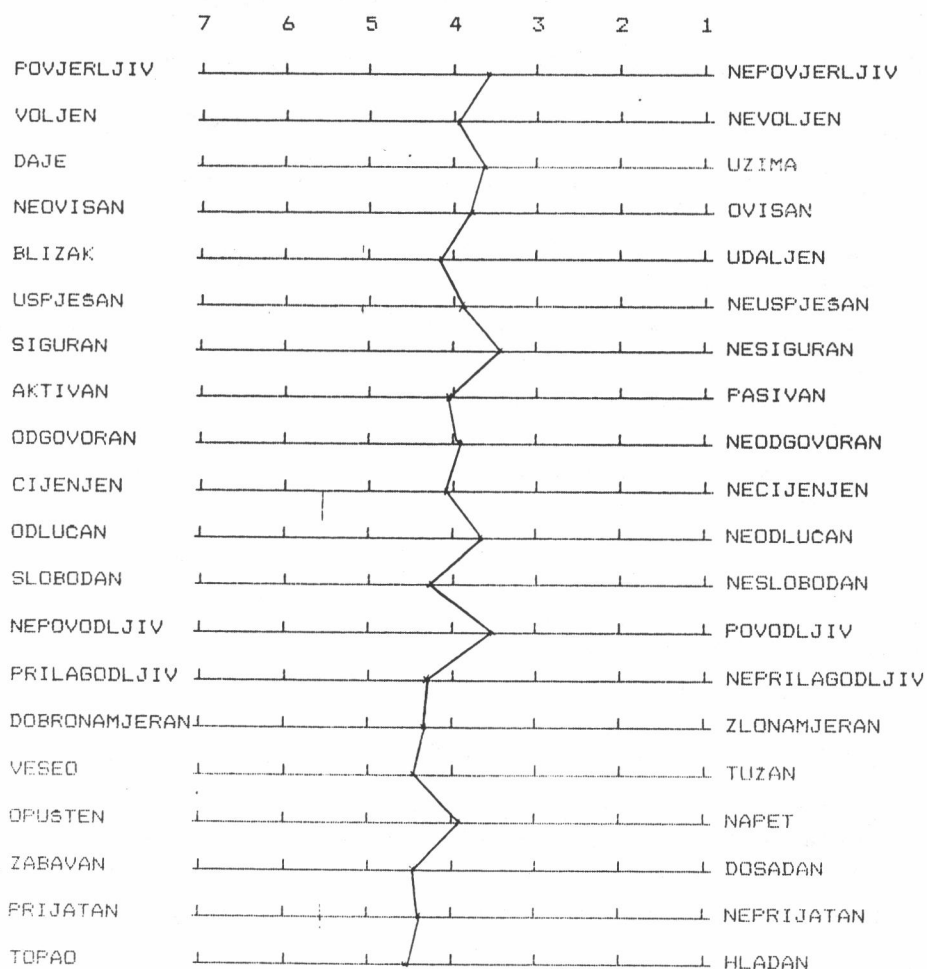
Prvi orthoblique faktor je pretežno definiran potrebom za pripadanjem, drugi potrebom za moći, treći potrebom za slobodom, a četvrti potrebom za zabavom. Prema navedenim orthoblique faktorima, dozvoljavajući veliku slobodu procjenjivanja, uvidom u postojeće podatke, procjenjivana grupa maloljetnika s poremećajima u ponašanju, okarakterizirana je kao ona koja relativno dobro zadovoljava potrebu za pripadanjem (OBQ1) i slobodom (OBQ3), a znatno slabije i nedovoljno potrebu za moći (OBQ2) i zabavom (OBQ4). Ovi nalazi daju ozbiljne smjernice za adekvatniji tretman maloljetnika s poremećajima u ponašanju. Ako se na tretman u smislu navedene teorije gleda kao na "prostor" zadovoljavanja djetetovih psihičkih potreba, onda je taj "prostor" potrebno obogatiti situacijama i sadržajima koji omogućavaju zadovoljavanje svih potreba, a naročito za važenjem, uspjehom, moći i zabavom.

Tabela 4 - Profil procjene identiteta

PROCJENA IDENTITETA

za maloljetnika - cu _____

Literatura

1. Berger, J. (1978): Psihodiagnostika, Nolit: Beograd.
2. Bregović, V. (1982): Mogućnost vrtića u prevenciji i saniranju neprilagođenog ponašanja. U: Društvena organiziranost na rješavanju nekih problema porodice i mladih. Republički zavod za socijalni rad SRH, Zagreb, 233-239.
3. Dobrenić, T., Poldrugač, V. (1974): Neki društveno moralni stavovi omladine s poremećajima u ponašanju, Društvo defektologa Hrvatske, Fakultet za defektologiju u Zagrebu, Zagreb.
4. Erikson, E. (1976): Omladina, kriza, identifikacija. NIP Pobjeda, Titograd
5. Glasser, W. (1975): Reality Therapy. Parental Library, Harper and Row Publishers, New York.
6. Glasser, W. (1985a): Control Theory. Parental Library, Harper and Row Publishers, New York.
7. Glasser, W. (1985b): Positive Addiction. Parental Library, Harper and Row Publishers, New York.
8. Glasser, W. (1986): The Control Theory - Reality Therapy Workbook. Institute for Reality Therapy, Canoga Park.
9. Glasser, W. (1988): A Message from dr Glasser. Newsletter. Institute for Reality Therapy, Canoga Park, Winter, 1-5.
10. Gossen, D. (1990): Teorija kontrole u primjeni. Udruženje za Realitetnu terapiju. Zagreb (interni materijal).
11. Hrnjica, S. (1989): Identitet. U: Pedagoška enciklopedija 1. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, IRO Školska knjiga, Zagreb (254).
12. Kovačević, V. (1978): Neka razmatranja o procjenjivanju osuđenih osoba u kazneno-popravnim ustanovama, Istraživanja na području defektologije 1, Zagreb.
13. Krech, D., Chritchfield, R.S., Ballachey, L., E. (1972): Pojedinač u društvu. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije, Beograd.
14. Krech, D., Chritchfield, R.S. (1978): Elementi psihologije. Naučna knjiga, Beograd.
15. Laing, R.D. (1989): Jastvo i drugi. Bratstvo jedinstvo. Novi Sad.
16. Manjdić, P., Tanacković, S.J., Tanacković, D.J. (1984): Učeničeva slika o sebi i vaspitni rad u školi. Svjetlost OOUR-a Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo i Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
17. Musek, J. (1982): Osebnost. Dopisna delovska univerza Univerzum, Ljubljana.
18. Powers, T.W. (1973): Behavior: The Control of Perception. Aldine de Gruyfer, New York.
19. Reber, A.S. (1985): Dictionary of Psychology. Penguin Books.
20. Rot, N. (1976): Opšta psihologija: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

EVALUATION OF IDENTITY OF CHILDREN AND YOUTH WITH DISTURBANCES IN BEHAVIOUR DURING INSTITUTIONAL TREATMENT

Summary

The aim of this research is to establish factorial structure of identity of juveniles with disturbances in behaviour evaluated by educator as an expert in direct institutional treatment. The research was carried out on the sample of 98 children and juveniles with disturbances in behaviour in six institutions in Croatia.

The questionnaire used was in the form of the semantic differential called: "Evaluation of identity" which consists of 20 bipolar adjectives chosen on the basis of the four basic psychological needs:

- need to belong
- need for power
- need for freedom
- need for entertainment

The Theory of control and the Reality therapy of W. Glasser make the theoretical base for creating the instrument and evaluating identity.

The results are showing that the structure of the area of evaluation of identity of juveniles with disturbances in behaviour during institutional treatment is defined by 4 orthoblique factors. First orthoblique factor is defined with the need to belong, second to have power, third to have freedom and fourth with the need for entertainment.

It seems that greater successfulness of identity is evaluated according to the need to belong and the need for freedom, and the lesser according to the need for power and entertainment.

These findings are indicating serious directions for appropriate treatment of juveniles with disturbances in behaviour during institutional treatment.